

מבט על, גיליון 715, 29 ביוני 2015

המדינה האסלאמית – ההימור של בגדאדי מצליח, בינתיים

יורם שוייצר

בימים אלה מציינת המדינה האסלאמית שנה לקיומה כישות אוטונומית השולטת על מרחב גיאוגרפי המתפרש לשטחים בעיראק ובסוריה – שתי מדינות מרכזיות במזרח התיכון. בבואו לסכם לעצמו את השנה הראשונה לכהונתו כח'ליף של המדינה האסלאמית, יכול אבו בכר אל-בגדאדי להכתיר את ההימור שלקח, כהצלחה, לפחות בינתיים.

בגדאדי עצמו הצליח לשרוד כמה ניסיונות התנקשות בחייו והמיזם של המדינה האסלאמית לא קרס, על אף הלחץ הבינלאומי שמופעל נגדה. כך, למרות שנבלמה תנופת כיבושה של המדינה האסלאמית, אשר החלה בעקבות הקמת דאע'יש באפריל 2013, יש לה הישגים טריטוריאליים חדשים גם בעיראק (רמאדי) וגם בסוריה (פלמירה). גם האבדות הלא מבוטלות שספגה בעיראק ובסוריה, לא בלמו את זרם המצטרפים החדשים לשורותיה. על פי דיווחים, המתפרסמים במערב, מספרם אף גדל בהתמדה וכבר עולה בהיקפו על מספרם של כלל המתנדבים אשר ביקשו ללחום נגד צבא ברית המועצות בעתו, והצטרפו במשך עשור לשורות המוג'אהדין באפגניסטאן.

הפעילות הצבאית של כוחות הקואליציה הבינלאומית נגד המדינה האסלאמית בעיראק ובסוריה בשנה שחלפה, אשר באה לידי ביטוי בעיקר בהפצצות מהאוויר ובייעוץ, לא הביאו למפלתה ונראה, כי היעדר הישגים משמעותיים בפעילות זו, מאפשר לבגדאדי להמשיך ולהקרין כלפי תומכיו, דימוי של הצלחה וחוסן. דימוי זה מועצם באמצעות אסטרטגיה תקשורתית אינטנסיבית, המנוהלת באופן מרוכז ומתוחכם בידי העושים במלאכה ובאופן מבוזר בידי תומכיה ברחבי העולם, דרך מגוון של ערוצי המדיה החברתית.

גם בתוך מחנה הג'יהאד העולמי הצליח בגדאדי לבסס את מעמדו, בעקבות ההפיכה שביצע עם מינויו העצמי לח'ליף, כשהוא העמיד את עצמו במעמד עליון על פני זוואהירי, מנהיג אל-קאעדה. בעקבות הפילוג שנוצר בשורות הג'יהאד העולמי, פנו ארגונים וקבוצות שונות ברחבי העולם אל המדינה האסלאמית, כדי להצטרף לשורותיה כשותפים-כפיפים. אמנם הקבוצות המרכזיות, המשתייכות למערכת הבריתות של אל-קאעדה ובהם אל קאעדה בחיג'אז, אל-קאעדה במגרב האסלאמי, 'שבאב' הסומאלי, ג'בהת אל-נוצרה ואק'יש (אל-קאעדה בתת היבשת ההודית), לא נטשו אותה אך ארגונים אחרים כדוגמת אנצאר בית אל-מקדס בסיני, בוקו חראם בניגריה, וקבוצות באפגניסטאן, בקווקז, ובפיליפינים כבר נשבעו אמונים לבגדאדי.

זאת ועוד, המדינה האסלאמית ניצלה את האנרכיה וחולשת השלטון המרכזי בלב, תימן ותוניסיה, בעקבות אירועי האביב הערבי, על מנת לשגר אליהן קבוצות לוחמים מאומנות משורותיה, אשר חברו לקבוצות מורדים מקומיות, ויחד גיבשו קואליציות צבאיות אפקטיביות. לאחר שכוחות אלה ביססו את שליטתם באזורים נרחבים במדינותיהם, והקימו בהם אזורי בסיס ('ויליאתים') ברוחה ובצלמה של המדינה האסלאמית, הם נשבעו לה אמונים וצורפו כשותפים-כפיפים לשורותיה. כך למשל, משמשת לוב, שבה מתרחבים האזורים, הנתונים להשפעת המדינה האסלאמית, כזירת אימונים ומקלט של המדינה האסלאמית והיא אף עשויה לשמש בעתיד כאזור אלטרנטיבי לעת דחק במקרה של אבדן משמעותי של שליטתה בשטחים בעיראק ובסוריה.

בשנה השנייה לקיומה צפויה המדינה האסלאמית להמשיך ולהיאבק נגד שלל יריבותיה. בעיראק, הם כוללים את צבא עיראק, המיליציות העממיות השיעיות (חשד אל-שעבי) והכוחות הכורדיים אשר פועלים בסיועם של כוחות הקואליציה הבינלאומית ומשמרות המהפכה האיראניים. כוחות אלה ימשיכו לפעול על מנת לשחרר מידי המדינה האסלאמית את השטחים המרכזיים שאותם כבשה, בראשם, העיר מוסול, ואזורים במערב עיראק. במקביל, יושפע עתידה של המדינה האסלאמית מההתפתחויות במלחמת האזרחים הנמשכת בסוריה כבר למעלה מארבע שנים. אם משטרו של אסד יקרוס, כפי שרבים מנבאים, תנסה המדינה האסלאמית להשתלט על סוריה, תוך מאבק בגורמי האופוזיציה השונים הפועלים בה ובכללם גורמים ג'יהאדיסטיים-סלפיים, כדוגמת ג'בהת אל-נוצרה ושותפיה מקואליציית 'ג'ייש אל-פתאח'. היה והדבר יעלה

בידיה, הוא יתרום לגיבוש מעמדה כשחקן אזורי משמעותי. עם זאת, במצב כזה קיימת סבירות גבוהה להגברה משמעותית בפעילות הקואליציה הבינלאומית נגדה, כדי למגרה בשל המשמעותיות הנובעות משליטתה באזור כה מרכזי במזרח התיכון.

סוגיה מרכזית נוספת העלולה להשפיע על עתידה של המדינה האסלאמית קשורה בחשש, המטריד את מנהיגי מדינות המערב ושירותי הביטחון שלהן באשר לכוונותיה של המדינה האסלאמית להוציא לפועל מערכת טרור בתחומן. עד כה, רוב הפיגועים שהתרחשו בשנה האחרונה באירופה, צפון אמריקה ואוסטרליה הוצאו לפועל ביוזמה מקומית של פעילים בודדים או זוגות, מתוך הזדהות עם המדינה האסלאמית ולעתים אף בשמה, זאת מבלי ששוגרו על ידי מפקדיה או שפעלו ישירות מטעמה. עם זאת, החשש הוא, כי המדינה האסלאמית תשתמש בטרור בינלאומי, כדי לנקום על פעילות הקואליציה הפועלת נגדה וכדי לערער את גיבושה ואת התמיכה בה. העובדה, כי צעירים מערביים רבים, בעיקר אירופאים, כבר הגיעו לסוריה ועיראק ואומנו בלוחמת טרור וגרילה, צברו ניסיון קרבי בלחימה וספגו אינדוקטרינציה סלפית-גיהאדיסטית, מאיימת לבוא לידי ביטוי בפעילות טרור עתידית במדינות המערב, בהשראה או בשליחות המדינה האסלאמית.

התכנית האסטרטגית אותה גיבש הגנרל ג'ון אלן – השליח הנשיאותי המיוחד לקואליציה הבינלאומית, המרכז מטעם הנשיא אובמה את פעילות הקואליציה במטרה להביא לבליתיה ולהבסתה של המדינה האסלאמית – צפויה להציב בפני הקואליציה אתגר רציני ומורכב הרבה יותר מזה שמולו התמודדה בשנה הראשונה לקיומה. תכנית זו כוללת חמישה מאמצים מרכזיים: 1. פעילות צבאית לצמצום השטחים בהם היא שולטת לקטיעת הרצף הטריטוריאלי בו היא מחזיקה; 2. פעילות לניתוק המדינה האסלאמית ממקורותיה הכלכליים באזורי השליטה שלה ומהמערכת הפיננסית הגלובאלית; 3. יצירת אזורי מחסה ומקלט בטוח לאוכלוסיות המקומיות, שיאפשר להן לנהל חיי שגרה; 4. עצירת זרם הלוחמים הזרים, המגיעים לסוריה ברובם דרך הגבול הטורקי; 5. פעילות פיזית והסברתית נגד מערכת הפצת המסרים והתעמולה של המדינה האסלאמית ברחבי העולם. מערכה זו חייבת להתנהל בראשות גורמים מוסלמיים בשיתוף פעולה עם המדינות החברות בקואליציה הבינלאומית.

מתקפות הטרור שבוצעו בסוף יוני 2015 בתוניסיה, כווית וצרפת מעידות יותר מכל, כי המערכה להבסת המדינה האסלאמית צפויה לגבות מחיר דמים כבד מאזרחים חפים מפשע במקומות שונים ברחבי העולם ולא רק בעיראק ובסוריה. אולם פעולותיה והאידיאולוגיה שבשמן מבצעת המדינה האסלאמית את מעשי הזוועה שלה, תוך קריאת תגר נגד הקודים והנורמות המוסריות, חברתיות ומשפטיות של החברה האנושית במאה העשרים ואחת, מחייבות את הבסתה המוחלטת. אם היא לא תבלם ומהר אנו צפויים למראות זוועה רבים, דומים לאלה גם במהלך השנים הקרובות.

ישראל אשר עוקבת בערנות אחר המתרחש בגבולותיה ורואה עצמה חלק מהקואליציה הבינלאומית נגד המדינה האסלאמית חייבת לקחת בחשבון, כי גם היא תהווה יעד להתקפות מצדה או מצד שותפיה בעתיד, בין אם מגבולותיה או בחו"ל, חייבת לתמוך ולסייע ככל יכולתה לפעילות זו ולהיערך מודיעינית ומבצעית לסיכול ולפגיעה במי שינסה לתקוף את אזרחיה בגבולותיה ואף בחו"ל.